

נס יחיד, יקר וזול מכל

ענת לויט: תפילת יחידה, הוצאת הקיבוץ המאוחד 2015, עמ' 63

אפשר לראות בקובץ השירים בספר תפילת יחידה יצירה אחת שלמה העוסקת בקשר העמוק שבין המשוררת לאלוהיה, כשכל שיר מציג היבט אחר של אותו קשר ותובנות הנובעות ממנו. תפילת יחידה ולא תפילת יחיד, כפי שהיא מוגדרת במסורת היהודית, מתוך רצון לתת מקום לתפילה הנובעת מעולמה של אשה כשוות ערך לתפילה הנובעת מעולמו של גבר. תפילת יחידה ולא תפילת ציבור, מתוך הצורך לתת ביטוי לעולם של הפרט ולחוויות אינטימיות שהוא חווה לעומת ביטוי להווייתו של כלל הציבור. בה בעת מזכיר שם הספר שאחת מתפילות היחיד הקדומות והידועות ביותר במסורת היהודית היתה אף היא תפילת יחידה – היא תפילת חנה, הבלתי נשכחת בעוצמתה ובהשפעתה.

בבסיס כתיבתה של לויט יש יחס של קדושה לכל רגע בחיים, ויחס זה, על כל מורכבותו, מקבל ביטוי ברבים משירי הספר. בשיר 'לפתוח דלת מסעדה', לדוגמה, היא כותבת: "בהשתהותי על כל מנה, למדתי לסעוד במסעדת היקום, בלי להלין על מלצר/ שהתמהמה או על חשבון יקר/ לכיסנפס דלה.// להודות על המוגש לי בלי לייחל לעוד, להתעורר מיכולת לפתוח דלת מסעדה/ ולשבת אל שולחן, עם או בלי מפה, / לסעוד אותי כנס יחיד, יקר וזול מכל" (עמ' 46).

מנקודת מוצא זו שכל רגע בחיים הוא רגע של קדושה, ואם לא קדושה במובן הדתי לפחות במובן של קדושת החיים, תפקידנו למצוא בכל רגע את הנשגב. דוגמה לכך אפשר למצוא בשיר 'כפרח בגני' שבו כותבת לויט: "מה עוד אבקש לכד מהיות עלה/ חדש לפרח שכמש באין לו מים, / נאבק לשמור עזות צבעי כותרת/ על גבעול גבנון.// מה עוד אבקש לכד מהיות מוגנת/ ממדרך כף רגל שתחרוץ גורל/ עיוור להיות עלה אשר צמח כנס...". (עמ' 43). לא ההתרחשויות החיצוניות הן שמעניקות משמעות לדברים אלא המבט הפנימי האישי על כל אירוע וחוויה. השיר 'מוגנת', כמו שירים נוספים בספר, נכתב מתוך גישה זו, אך בה בעת טוען טענה ארס-פואטית בנוגע ליחס בין החיים לבין היצירה – "ביצירתי מחלפות מילים ברימויים/ וחרוזים סגורים ופתוחים/ למזון ולמים. / ולא צלחה דרך הפלשתים/ שהובסו באלם היותי/ מוגנת ברוח/ אלוהים" (עמ' 8). למי היא מדמה את הפלשתים אין יודעים, אך ברור שמקורות

יצירתה וחייה בלתי ניתנים לניתוק ומזינים זה את זה.

מרגשת בעיני התובנה העולה מהשיר 'הליכה': "פיללתי למן ולשלו/ ולמים מסלע הנה/ עד אשר למדתי להלך/ ברגל יחפה ובקול ענו/ על שפת המדבר/ שאינו מבטיח דבר" (עמ' 52), התובנה שזה המקום שכולנו צועדים עליו, "על שפת המדבר", בקו הגבול בין הריק הראשוני, הצנוע, לבין המלא והשופע, קו גבול ששירי הספר נעים משני צדדיו. אולי אף טמון בשיר זה רמז לשפה המאפיינת את הספר כולו, שפת מדבר בראשיתית, ללא תוספות מיותרות, ללא מליצות, המנסה לדייק ולתמצת את האמירה השירית בניסוח מהורק.

הספר רווי ארמוזים למקורות היהודיים תוך הקניית משמעות חדשה להם, לפעמים תוך היפוך כוונת הטקסט המקורי, לפעמים תוך הסתייגות או הטלת ספק לצורך בירור אישי של הטקסט המקורי. אחד מהשירים המדגימים זאת הוא 'גם אם יבוא'. שיר זה הנושא ארמוזים הן לתפילה לבוא המשיח והן לשיר השירים, פותח במילים: "קול דודי התמהמה." ואם בשיר השירים מתואר

קול דודי בתנופה מרהיבה, "קול דודי הנה זה בא, מקפץ על ההרים, מדלג על הגבעות" (פרק ב פסוק ח), הרי בשיר של לויט הקול מתמהמה. בהמשך השיר היא כותבת: "גם אם יבוא/ אותר רחוקה/ מגויעתו בגווייתי/ המחקה שיר אהבים/ מגרון פקוע מיתרים" (עמ' 16). לעומת התפילה לבוא המשיח הנובעת מאמונה שלמה בביאתו, "... ואף על פי שיתמהמה עם כל זה אחכה לו..." לויט מטילה ספק, לא בבוא המשיח אלא בבוא "קול דודי", ו"גם אם יבוא", היא כותבת, "אותר רחוקה..."; לעומת שירת האהבה במלוא מובן המילה בשיר השירים, אצל לויט זהו שיר אהבים מגרון פקוע מיתרים, שספק אם ניתן לשיר ממנו, שהרי הכותבת מהלכת על קו הגבול של שפת המדבר, זהו המקום שממנו נובעים שיריה. כאמור, מצויים בספר גם שירים כמו 'זהו לאחד' שנכתב מתוך מבט אל צדו השני של אותו קו גבול, וגם בו ניתן למצוא ניכוס של מוטיבים מקראיים לאמירה אישית: "מוסיקת שמים בידי אדם/ ומוסיקת אדם בידי שמים, / והיו לאחד. / עולים ויורדים בה מלאכים/ בני תמותה, / להעבירני, הקטנה בנשים, / בחרבה, בחרבה/ אל שמי רב" (עמ' 48). אצל לויט "מלאכים בני תמותה" לעומת המלאכים בני אלמוות במסורת היהודית ולא רק היהודית, כמובן תוך התייחסות לסולם יעקב. בנוסף, בשיר של לויט המלאכים אינם מעבירים את הדוברת (כפי שהעבירו את בני ישראל) מגדה לגדה אלא מהמציאות לגבהים של שמי רבא, ומה עוד ניתן לבקש.

שירתה של לויט היא שירה אינטרסקטואלית

ששון צחייק

מהפכון

הַרְגֵשְׁתִּי, הַרְגֵשְׁתִּי, הַרְגֵשְׁתִּי
רְגֵשְׁתִּי וְאֶרְגֵשׁ
רְגֵשְׁתִּי וְאֶרְגֵשׁ.
גְרֵשְׁתִּי, גְרֵשְׁתִּי, גְרֵשְׁתִּי

רְגֵשׁ...
אֶרְגֵשׁ, אֶרְגֵשׁ,
גְרֵשְׁתִּי
גְרֵשְׁתִּי גְרוֹשׁ
נִשְׁגְרֵתִי
בּוֹקָה וְרֵגֶשׁה
שֶׁד וְרֵגֶשׁ
שׁוֹמוֹ רְגֵשׁוֹתֵי.
לֹא יִשָּׁן וְרֵגֶשׁ יִשְׁרָאֵל

בְּאֶרֶץ זָרוֹת, נִרְדָּם אֱלֹהֵי
רְגֵשְׁוֹ הַשָּׁמַיִם
שְׁגָרְוֹ גְרֵשׁוֹ

המשתמשת לא רק במקורות מהמסורת היהודית לצורך אמירה אישית אלא אף בטקסטים של המשוררות: רחל בשיר 'הסיפור האחרון' (עמ' 44), דליה רביקוביץ בשיר 'סדר חדש' (עמ' 24), המשורר חליל ג'בראן בשיר 'שני נהרות' (עמ' 29) ועוד; ועל פי רוב תוך היפוך היוצרות. כך למשל בשיר 'הסיפור האחרון' הפותח בשורה: "רק על עצמי לספר לא ידעתי" – שורה של רחל אך על דרך השלילה, ובהמשכו לא האורות הרחוקים כזוכים כבשיר המסתיים בשאלה או בטרזניה אצל רחל "למה כותבת אורות רחוקים?", אלא הסיפור האישי של הכותבת כאן הוא הכוזב, ובמילותיה של לויט: "לא נותר פרק אמת ללא קמט/ בסיפור היחיד שרציתי לספר/ ולו לעצמי לפני השינה/ האחרונה" (עמ' 44). השירים בספר תפילת יחידה נכתבו מתוך תחושת אמונה, גם אם המשוררת אינה דתייה, וגם אם אינה חוששת לטעון טענות כנגד או להטיל ספקות ולברר אותם, כחלק בלתי נפרד מאמונה זו. שירים אלה הם הזמנה לקורא להצטרף למסע של התבוננות באישי, באינטימי, בחלקים המלאים ובחלקים החסרים שבחיים, שתחושת קדושה היא שמעניקה לכל אלה את משמעותם.

עדינה בן־חנן